

ІМУНІТЕТ СВІДКА У ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ

А.Ю. Калугіна.,

студентка 5 курсу юридичного факультету

Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна

Інститут імунітету свідка був відомий ще римській правовій системі. У Дигестах Юстиніана втримується положення закону Юлія про державні суди: «Ніхто не повинен бути викликаним проти своєї волі для свідкування проти тестя, зятя, вітчима, пасинка, двоюрідного брата, двоюрідної сестри, двоюрідного племінника й тих, хто перебуває в більше близькому ступені споріднення або властивості, і не повинні бути примушені свідчити патрони проти вільноотпущеників і вільноотпущеники проти патронів». За загальним правилом викликувані свідки під страхом конфіскації майна зобов'язані були з'явитися в суд і дати показання, за помилкове свідчення вони несли відповідальність. Право відмовитися від дачі показань розглядалося римськими юристами як привілей, що звільняє особу від обов'язку виступати свідком у суді.

Цивільне процесуальне законодавство встановлює обмеження, що перешкоджають виклику й допиту певних осіб як свідків. Дане обмеження використання показань свідків іменується імунітетом свідка

Імунітет свідка - це надане свідкові право відмовитися від дачі показань через родинні відносини або службові обов'язки або нездатності особи через його фізичні або психічні недоліки правильно сприймати факти або давати про їх правильне показання. Імунітет свідка має глибокі історичні коріння. Він відомий із часів римського права, існував у дореволюційному російському цивільному судочинстві, широко використовується в сучасному цивільному процесі іноземних держав.

Залежно від обсягу показань імунітет можна підрозділити на повний і частковий. Повне право відмови означає, що свідок повністю може відмовитися від дачі показань по суті справи (наприклад, імунітет родичів).

При частковому звільненні від дачі показань свідок може лише по окремих питаннях відмовитися від свідоцтва (наприклад, з питань, що становлять таємницю). Таким чином, підставами імунітету свідка можуть бути споріднення й службове становище громадянина.

Службовий імунітет. Стаття 51 ЦПК України встановлює перелік осіб, які не підлягають допиту як свідки : 1) недієздатні фізичні особи, а також особи, які перебувають на обліку чи на лікуванні у психіатричному лікувальному закладі і не здатні через свої фізичні або психічні вади правильно сприймати обставини, що мають значення для справи, або давати показання; 2) особи, які за законом зобов'язані зберігати в таємниці відомості, що були довірені їм у зв'язку з їхнім службовим чи професійним становищем, - про такі відомості; 3) священнослужителі - про відомості, одержані ними на сповіді віруючих; 4) професійні судді, народні засідателі та присяжні - про обставини обговорення у нарадчій кімнаті питань, що виникли під час ухвалення рішення чи вироку.

Особи, які мають дипломатичний імунітет, не можуть бути допитані як свідки без їхньої згоди, а представники дипломатичних представництв - без згоди дипломатичного представника.

Родинний імунітет повинен поширюватися на відомості, які можуть завдати майнової шкоди свідкові або його близьким родичам, а також спричинити кримінальну відповідальність для цих осіб. Імунітет свідка родичів носить добровільний характер. У свідка виникає право відмовитися від дачі показань, то в суду створюється обов'язок звільнити його від свідоцтва, і навпаки, свідок має право не прийняти імунітет свідка та дати показання. З метою впорядкування процедури розгляду справи свідок, що відмовився від імунітету не повинен мати права на його відновлення по тій же справі й по тим же підставами. У випадку відмови від розглянутого права

він може бути притягнутий до встановленого законом відповідальності на загальних підставах. У випадку відсутності у свідка права на імунітет суд зобов'язаний відмовити в його поданні, винести мотивовану ухвалу.

ЦПК України закріплює перелік осіб, які мають право відмовитися від давання показань. Так, фізична особа має право відмовитися давати показання щодо себе, членів сім'ї чи близьких родичів (чоловік, дружина, батько, мати, вітчим, мачуха, син, дочка, пасинок, падчерка, брат, сестра, дід, баба, внук, внучка, усиновлювач чи усиновлений, опікун чи піклувальник, особа, над якою встановлено опіку чи піклування, член сім'ї або близький родич цих осіб).

В Конституції України, а саме в ст. 63 закріплено, що особа не несе відповідальності за відмову давати показання або пояснення щодо себе, членів сім'ї чи близьких родичів, коло яких визначається законом.

Перший радянський ЦПК 1923 р. містив положення, відповідно до якого ніхто не мав права відмовитися від свідництва, за винятком випадків, коли повідомлення необхідних фактів сполучено з порушенням державної або службової таємниці (ст. 129). Законодавець, передбачаючи підстави для відмови від свідництва, керувався винятково міркуваннями охорони державних і суспільних інтересів. Родичам сторін законом не надавалося право відмовитися від дачі показань. У ЦПК РСФСР 1964 р. взагалі не згадувалося про право яких-небудь осіб відмовитися від дачі показань.

Можна зробити висновок, що нема сумніву в тому, що необхідність існування в законодавстві інституту імунітету свідка як службового так і родинного обумовлена його соціальною значимістю, що проявляється в наданні громадянину гарантій захисту його права на достоїнство, недоторканність приватного життя, особистої й сімейної таємниці, здійсненні службової діяльності, у зміцненні моральних основ правосуддя. Положення про імунітет свідка має й прикладне, судове значення, тому що безпосередньо пов'язане із проблемою попередження лжесвідчення.